

ZPRAVODAJ Č. 55

ZIMA 2025

REGIONÁLNÍ FOLKLOR DO ŠKOLY

NÁRODNÍ
ÚSTAV
LIDOVÉ
KULTURY

Z P R A V O D A J 5 5

leden 2025

Milí přátelé - paní učitelky, pání učitelé a děti,

pozdravujeme vás v roce 2025 a přejeme, aby se vám dařilo splnit vše, co plánujete, vše, co si společně přejete. Ať se vám daří ve škole i v našem projektu TJD.

Máme velkou radost, že jste tak mnoha zajímavými projekty oslavili společně advent i Vánoce a udělali jste nám velikáááánskou radost, že jste nám o tom nezapomněli napsat.

Už teď se těšíme na vaše nové zprávy.

A.Sch., M.M., L.J., I.J.

Uzávěrka zpráv pro příští Zpravodaj je 20.2. 2025.

I. Aktuálně

V lednu a únoru můžete vybírat z těchto zvyků, obyčejů a slavností svatých: **Tři králové** (6.1.), **Hromnice** (2.2.), /světily se svíčky, tzv. hromničky, které měly ochraňovat stavení při bouřce/ **sv. Blažej** (3.2) /konala se kolední obchůzka školáků/, **sv. Matěj** (24.2.) /třesení stromů, aby se urodilo/, **sv. Dorota** (26.2.) /tzv. chodění s Dorotou je obchůzka spojená s předváděním hry o sv. Dorotě/.

Ale především: **M A S O P U S T**. Tentokrát je opravdu dlouhý. Začíná, jako vždy, hned po svátku Tří králů a trvá až do Popeleční středy, a ta je letos až 5.3.

Zajímavé informace k tomu najdete v Manuálu II a v Manuálu III

Nezapomeňte si při přípravách a oslavách také zazpívat, vždyť už víme, že lidové písně jsou náš poklad.

Nezapomněli jsme na svátek sv. Valentýna, (14.2.), který se jako svátek lásky slaví v anglosaských zemích, také ve Francii a Belgii. K nám v této souvislosti přešel až po roce 1990. O jeho rozšíření se zasloužili především obchodníci. Mají co nabízet a prodávat. U nás byl v lidové kultuře spojen s obavou o nemoci zvířat, u lidí s nemocí padoucníci.

Využijete i některá přísloví a pranostiky?

Na Nový rok o slepičí krok.

Na Tři krále o krok dále.

Na Hromnice o hodinu více.

Na svatého Matěje slunce pozře závěje,
skřivánek zapěje, lidské srdce okřeje.

Platí následující pranostiky i dnes?

Je-li v únoru zima a led, nebude nouze o žitný chléb.

Únor bílý a mrazivý, naději na úrodu posílí.

Mnoho mlh v únoru, mnoho deště v létě.

Jestli únor honí mraky, staví březem sněhuláky.

Únorová voda - pro pole škoda.

Svatý Matěj ledy láme,
když je nezmůže, svatý Josef pomůže.

II. Co proběhlo

Omluva

Omlouváme se žákům a učitelům ze ZŠ Vodňanská a ZŠ Národní v Prachaticích, jejichž zprávy jsme v minulém Zpravodaji daly do jedné.

Na den 31. 10. vyhlásil školní parlament v **ZŠ Blažkova v Brně** den Halloween. Protože p. učitelka zjistila, že děti neznají pojem Dušičky, svátek všech svatých, nechala děti hlasovat, zdali chtějí oslavit Halloween nebo Dušičky – vyhrály Dušičky. A tak si je připomněli pomocí videa a pracovních listů.

V ZŠ Školní ve Strážnici dvě třetí třídy nacvičovaly jeden z výstupů svého celoročního projektu - na vernisáž výstavy svých výrobků - "Strážnica městečko". Bude z toho videoklip s jejich výrobky, tancem i vánočním vinšem. Jeden z žáků je neslyšící, tak připravili vinši i ve znakovém jazyce.

Den svatého Martina v ZŠ Jezeřany - Maršovice

V listopadu se ve **speciální škole ve Zlíně na Lazech** konal projektový den na téma „My zme Valaši“. Malí muzikanti a tanečníci ze souboru Lazovínek vystoupili s folklorní pohádkou *A dyž sa Valášek narodí*. Součástí akce byl řemeslný jarmark, na kterém se prodávaly výrobky žáků z keramiky a dřeva. Na závěr si společně všichni pochutnali na tradičních valašských frgálech.

Třidu **2.A v ZŠ Mělník** navštěvuje Kateřina, Ondřej i Lucie, proto se oslavám těchto svátků a tradicím, které jsou s nimi spojeny, věnovali nejvíc. Nezapomněli však ani na Martina, Ambrože či Mikuláše.

A protože k oslavám patří i návštěvy, přivítali ve třídě také kamarády z **MŠ Zvoneček**. Děti z mateřinky předvedly pásmo básniček a zvyků, společně si zazpívaly koledy a poté si starší děti vyrobily již zmíněného Ambrože a mladší vybarvily anděla.

V páté třídě v **ZŠ Doubravník** oslavovali tradiční české Dušičky. Nejprve si povykládali o původu svátku a jeho proměnách v čase i ve světě. Připomněli si také pár pranostik a zvyků spojených s tímto svátkem. A poté se už pustili do práce.

Někteří zdobili dušičkové věnce, klukům se líbilo dlabání cukrové řepy a také požívání vydlabaných kousků. Několik žáků společně zadělalo na rohlíkové těsto a pak všichni společně tvarovali z těsta "kosti svatých" i jiné tvary, na kterých si pochutnávali a přitom si vyprávěli strašidelné historky.

A jak prožili v **ZŠ Doubravník** advent?

Začátek adventu se stal příležitostí k setkání rodičů, prarodičů, bývalých, současných i budoucích žáků a žáček. Pro všechny bylo připraveno pohoštění, pro děti tematické dílničky. Velkému zájmu se těšila právě dokončená originální výtvarná kompozice ilustrující zvyky všech čtyř adventních nedělí pomocí barevných jílových pigmentů (o záměru vytvořit toto dílo jsme psali v minulém Zpravodaji).

Kolektivní práce žáků 1. – 5. tř. ZŠ Doubravník na téma advent, prezentovaná na výstavě betlémů v Předklášteří u Tišnova. Technika: barevné jílové pigmenty v kombinaci s přírodními materiály.

Vyvrcholením příjemného odpoledne se stalo rozsvěcení vánočního stromu, na němž zazněly i lidové písně původem z Doubravníku. Zpěv školáků doprovázela kapela složená z učitelů a žákyň hrajících na ukulele. Program sklídl velký úspěch i o den později na pódiu v Tišnově, kde si na dobročinném jarmarku mohli návštěvníci zakoupit drobné dárky vyrobené doubravnickými dětmi. Výtěžek z prodeje letos poputuje do ZŠ v Branticích, která byla těžce zasažena zářijovou povodní.

V MŠ v Moravské Nové Vsi si užili Štrúdlování. Děti se seznámily s pracovním postupem pečení štrúdlu. Od vyválčení těsta až po jeho zamotání a ochutnání po upečení. Předškoláci si vyzkoušeli také výrobu kompotu a sušení jablíček.

A protože se dětem pečení dařilo, upekly před Vánoci také perníčky.

Ve čtvrtek 12. 12. 2024 přišla do školky maléřečka Anička Koplíková. Seznámila děti s podlužáckým ornamentem, ukázala malované mašle, kabelky, tenisky a také krásně malované vánoční ozdoby. Pro všechny děti přinesla velké ozdoby, které si s její pomocí děti nakreslily. Odpoledne si každý svou ozdobu pověsil na stromeček (túje) před školkou.

Pečení tradičních figurek z těsta si užily děti z 2. B ze **ZŠ Vodňanská v Prachaticích**, které s paní Růženu Vincikovou modelovaly z těsta figurky Mikuláše a čerta. Ty si upečené odnesly domů.

Žáci v **Dolní Rožince** vyrazili na celý den do lesoparku Templ. Věnovali se různě zaměřeným aktivitám, jako je tvoření přírodních obrázků, zkoumání s lupami a zkumavkami, frotáž přírodnin, vyrábění pavoučích sítí, přírodovědný kvíz nebo příprava hmyzího domečku.

Děti z mateřské školy a druhé třídy základní školy také společně oslavily svátek svatého Martina. Druháci nejprve přečetli dětem z obou tříd mateřské školy legendu o svatém Martinovi. Následovala společná píseň všech dětí, v níž se zpívalo o chudákovi, plášti a různých Martinských pranostikách. Jednou z hlavních činností bylo pečení svatomartinských rohlíčků, na kterých si všichni společně pochutnali.

Ve škole proběhla Mikulášská nadílka.

9

V průběhu adventního období se žáci **druhé třídy** zapojili do projektového vyučování, které je seznamovalo s různými lidovými občůzkovými postavami a jejich zvyky. Děti se postupně setkaly s postavami jako Barborka, Mikuláš a jeho pomocníci, Lucky. Dozvěděly se o tradičních zvycích spojených s těmito dny a získaly nové informace o době čekání na Vánoce.

Vyvrcholením celého projektu bylo setkání se spolužáky z první a třetí třídy při společném zpívání a vyprávění o vánočních zvycích. Děti si tak nejen prohloubily své znalosti o lidových tradicích, ale také si užily společné chvíle plné radosti a vánoční atmosféry.

Před Vánoci se konalo tradiční zpívání u živého betléma. Celé pozdní odpoledne bylo věnováno předvedení živého vyprávění o narození Ježíška. Děti, učitelé a další účinkující se zapojili do přiblížení tohoto krásného vánočního příběhu. Scénář zahrnoval všechny důležité momenty, jako je cesta Josefa a Marie do Betléma, hledání noclehu a narození Ježíška v chlévě mezi zvířátky. Příběh byl doprovázen zpěvem tradičních vánočních koled, které zazpíval sbor složený z učitelů, deváťáků a dětí prvního stupně. Program byl zakončen příchodem tří králů, kteří přinesli Ježíškovi své dary, a společným zpěvem koled.

III. Pro děti

Na co můžeme být hrdi

Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlinecku jsou od r. 2010 součástí evropského nemotného kulturního dědictví.

Hádky

Co je to?

*Dvanáct čápů,
dvaapadesát koroptví,
třístapětašedesát ptáků
jedno vejce snesli.*

Dnešní hlavní hádanku připravili páťáci ze **ZŠ Doubravník** pod vedením paní učitelky Katky Kessnerové. Ukázali, že lidová píseň může mít svoje místo i v hodinách informatiky, kde se zabývali kódováním pomocí obrázků. Podařilo se jim zakódovat několik lidových písní. Poznáte je?

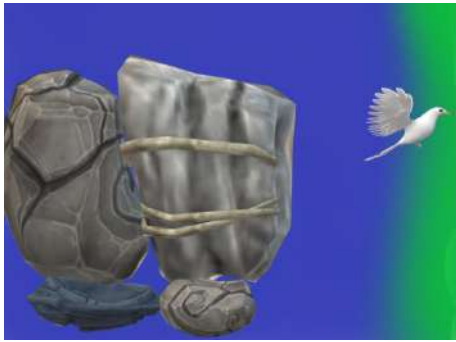
1)

2)

3)

4)

5)

Podařilo se vám vyluštít všechny písničky?

Pro kontrolu nebo jako případnou nápovědu uvádíme těchto několik indicií:

záře – potěšení – skála – topůrko – déšť

Víte, co je kánon? První a třetí písnička se jako kánon může zpívat. Zkusíte to?

Která písnička začíná durovou řadou?

V mateřských školách se jistě už koncem ledna začnou děti připravovat na nadcházející masopust. Budou se učit písničky, tanečky a připravovat si masky a kostýmy.

Na obrázku vidíte tradiční masky. Snadno jistě poznáte, kdo má masku medvěda, kominíka a kdo bábu s nůží. Uhodnete, kdo si oblékl masku žida, kdo představuje turky a kolik lidí si je ukryto pod maskou klibny? Komu asi hospodyně nabízí koblížky?

Masopust držíme,
nic se nevadíme
pospolu.

Na obrázku Josefa Lady si zvířátka také hrají na masopust.

Poznáte, která zvířátka se schovala za maskami?

Vaše nápady na tvoření

Dnes přikládáme nápad na tvoření my. Často v projektu pracujete s pranostikami. Určitě víte, jak lidové pranostiky vznikaly – lidé pozorovali přírodu okolo sebe a dění v ní. Zkuste to také. Vytvořte si ve třídě kalendář, do kterého budete zaznamenávat, co se v daném měsíci stalo. *Kdy se vrátí stěhovaví ptáci? Ve kterém měsíci rozkvetou stromy? Kdy dozrají hrozny?*

Může to vypadat tak, že si každý měsíc vyvěsíte na dveře třídy balicí papír s názvem konkrétního měsíce a pod něj budete zapisovat nebo kreslit, co se událo. V příštím roce můžete pokračovat a porovnávat.

Podle koho budeme tvořit příště? Nebojte se nám zaslat vaše nápady!

Nářeční slovníček

MALÉREČKA

= tvůrkyně/autorka lidového ornamentu.

Ornament je znak/obrázek, který může vypadat jako:

- geometrický útvar (kříž, kruh, čtverec, hvězda...),
- rostlina (strom, květina...),
- zvíře (pták, had, kůň...) nebo
- člověk (Adam a Eva, řemeslník...).

Ornament se používal v dřívějších dobách z důvodu ochranného a magického. Později již jen jako ozdoba. Barvou se maloval na domy či vinné sklepy, mýdlem na okna, vysypával jemným pískem na chodníčky před domy, navlhčenými prsty maloval na zakouřenou stěnu černé kuchyně, vyškrabával do velikonočních kraslic, vyšíval na slavnostní kroje apod.

IV. Pro učitele

Masopustní masky

Některé masopustní masky jsou i tisíce let staré a můžeme v nich tušit pozůstatky prastarých náboženských představ a praktik. Díky společenskému vývoji, církevním docházelo k jejich proměnám, stírání významu a ztrátě původních funkcí. Dnes tento proces nadále pokračuje a novodobé masky již mají převážně zábavný, nezávazný charakter.

Vyvrcholením masopustního období bývalo poslední úterý před předvelikonočním půstem. V tento den chodily průvody masek vesnicí a vcelku rozpustile až nezávazně se mezi sebou poštuchovaly a dorážely také na hospodyně.

Tradiční maškary jsou dnes v průvodech v menšině a moderní masky mají především zábavný charakter, chtějí být vtipné a jen pobavit okolí.

Medvěd je snad nejstarší masopustní maškara. Jeho maska bývala tvořena zvířecí kůží, kterou později nahradila podoba ze slámy a hrachoviny. Povinností medvěda bylo zatancovat si s každou hospodyní i svobodnou dívkou, aby jim zajistil hojnost úrody a mnoho dětí.

Slaměný měl oblečenu vysokou špičatou čepici a kostým ze slámy a podobně jako medvěd symbolizoval plodnost.

Další důležitou masopustní maškara byla **kobyła**, jinak též zvaná **klibna** či **šiml**. Někde ji tvořili dva lidé přikrytí plachtou, kdy jeden držel hlavu ze dřeva či plátna vycpaného slámou a druhý dělal zadní část koně. Jinde kobylu tvořil člověk jeden s hlavou připevněnou na konstrukci upevněnou kolem těla a sám představoval jezdce.

Jako **Žid** byla označována vtipná maska podomního obchodníka, který se i během masopustního průvodu snaží prodat své nekvalitní zboží nebo přihlížejícího napálit.

Postavu **babky s nůši** tvořil muž, který si přes sebe navlékl nůši beze dna, zatímco bába byla vycpaná loutka připevněná v předklonu k nůši.

Maska **smrti** představovala konec zimy a zároveň symbolizovala přechod mezi světem reálných lidí (pán, paní, žid, řemeslníci, turci) a nadpřirozenými bytostmi (čert, vodník, medvěd). Na obchůzku chodila v bílém, s namalovanou tváří s kosou.

Turci jsou připomínkou vojáků turecké armády, které se Evropa po celá staletí obávala. Obvykle bývali dva červení a dva modří, se špičatými čepicemi s pentlemi a dřevěnými šavlemi. Vyskytují se např. na Vysočině.

Postava **cikánky** v pestrobarevném kostýmu pošítem třásněmi, penízky, rolničkami v průvodu tančila a věštila budoucnost z karet či ruky, ale také kradla.

Nepostradatelnou součástí masopustního průvodu byli také **muzikanti**, kteří hrávali při pochodu i do tance. Na samém konci masopustu se symbolicky pohřbívala basa, protože v době čtyřicetidenního předvelikonočního půstu končí veselí a basa si nezahraje.

Zajímavá videa k masopustu, ale i pracovní listy najdete také na webových stránkách České televize - ČT Edu

<https://edu.ceskatelevize.cz/...sky>

V. K úvaze

Individualizace kulturních zážitků nás rozděluje, a tím i oslabuje, jak upozornil režisér J. Mádl. K tomu dodávám: Prožívání a prezentace folkloru je naopak zásadně spojena s lidským společenstvím. Spojuje nás.

Milí kolegové, přeji vám i vašim žákům mnoho krásných kulturních zážitků spojených s folklorem.

A.Sch.

